

KAUNO KOLEGIJOS KRAŠTOTVARKOS FAKULTETO SPECIALISTŲ ĮGYJAMŲ SOCIALINIŲ GEBĖJIMŲ UGDYMO PRIELAIDOS

Diana Kizienė, Janina Morkūnienė, Milda Ilčiukienė

Kauno kolegija

Anotacija

Straipsnyje analizuojama problema: ar socialinių gebėjimų įtraukimas į tradicinį studijų procesą atitinka specialybinių studijų ir verslo sąveiką, kokia yra kolegijų ir darbo rinkos pozicija socialinių gebėjimų aspektu. Tyrimo objektas – socialinių gebėjimų ugdymo prielaidos rengiant specialistus Kauno kolegijoje. Taigi socialiniai gebėjimai - tai konfliktinių situacijų valdymas, viešas kalbėjimas, motyvavimo sistemos veiksmingumas, mokėjimas išklausti kito nuomonę, aiškiai išsakyti savąją, priimti sprendimus ir juos konstruktyviai spęsti. Buvo atliktas tyrimas Kauno kolegijoje apklausiant trečio kurso studentus.

Raktažodžiai: socialiniai gebėjimai, socialinių gebėjimų ugdymas, specialisto rengimas.

Įvadas

Šiandien, sparčiai vystantis visuomenei, vienas svarbiausių piliečių gebėjimų yra socialiniai gebėjimai, kuriuos kiekvienas privalo ugdyti, kad galėtų dalyvauti visaapimančiame mokymesi. Mokymasis ir mokymosi kokybė, mokymosi aplinka ir mokymosi kontekstas yra neatsiejami kaip mokymosi ir studijų kokybės garantas. Mokymosi aplinka suprantama kaip kompleksinė sąvoka, apimanti mokymosi procesą, studento ir dėstytojo asmenybę, taikomus studijų metodus, technologijas, o taip pat priemones skatinančias plėtoti gebėjimus. Kurti žinių visuomenę – tai nereiškia sukurti visažinį žmogų. Iš tiesų gebėjimas yra išskirtinis dalyko išmanymas. Turėti gebėjimų yra naudinga žmogui ir kartu visuomenei.

Šiame straipsnyje bus analizuojama socialinių gebėjimų ugdymo prielaidos rengiant specialistus. Socialinius gebėjimus yra tyrinėję E.Dunne (1993), R.Laužackas (2005), V.J.Černius (2007), L.Kaminskienė (2007), ir kt.

Tyrimo problema: ar socialinių gebėjimų įtraukimas į tradicinį studijų procesą atitinka specialybinių studijų ir verslo sąveiką, kokia yra aukštųjų mokyklų ir darbo rinkos pozicija socialinių gebėjimų aspektu.

Tyrimo objektas – socialinių gebėjimų ugdymo prielaidos rengiant specialistus Kauno kolegijoje.

Tyrimo tikslas – atskleisti būsimų specialistų įgyjamus socialinius gebėjimus studijų, verslo pozicijų sąveikoje.

Tyrimo uždaviniai:

- Pagrįsti socialinių gebėjimų aspektus;
- Nustatyti, kokios yra socialinių gebėjimų ugdymo prielaidos aukštojoje mokykloje rengiant studentus.
- Ištirti būsimų specialistų įgyjamus socialinius gebėjimus, panaudojant kokybinio tyrimo rezultatų analizę.

Tyrimo metodai:

- Duomenų rinkimo metodai: mokslinės literatūros analizė, interviu.
- Duomenų analizės metodai: kokybinė turinio analizė.

Apklausoje dalyvavo 28 Kauno kolegijos kraštotvarkos fakulteto 3 kurso bakalaiurai. Apklausą vyko 2009 metais sausio mėnesį.

Socialinių gebėjimų sąvokų teoriniai aspektai

Mokymosi visą gyvenimą memorandume (2001) apibrėžiami nauji pagrindiniai gebėjimai, be kurių žmonės negalėtų aktyviai dalyvauti žinių visuomenės ir šiuolaikinės ekonomikos gyvenime: „informacinės technologijos (IT), užsienio kalbos, technologinė kultūra, verslumas ir socialiniai gebėjimai“ (2001, p. 17). Todėl šių gebėjimų būtinumas kelia naujus reikalavimus mokymo programoms, jų turiniui ir taikomiesiems metodams visuose švietimo sistemos lygmenyse, tame tarpe ir aukštosios mokykloms rengiant specialistus.

L.Jovaiša teigia (1993), **gebėjimas** apima psichologinį pagrindą – gabumus, išvystomus į sugebėjimus; pedagoginį pagrindą – žinias, mokėjimus, įgūdžius; socialinį pagrindą – teisę veikti.

Bendrieji gebėjimai, tai žmonių asmeniniai saviraiškai ir augimui, aktyviam pilietiškumui, socialiniai integracijai ir užimtumui reikalingi gebėjimai. Įgiję bazinį išsilavinimą, jauni žmonės turėtų išsiugdyti gyvenimui būtinus bendruosius gebėjimus ir juos toliau tobulinti, palaikyti mokydami visą gyvenimą.

Socialiniai gebėjimai, tai elgesys, kuris tam tikrose socialinėse situacijose veda į tinkamą santykį su pozityviais ir negatyviais padariniais individui, socialinei aplinkai ir visuomenei. Sąvoka „socialinis“ reiškia - susijęs su visuomenės gyvenimu, socialus žmogus – visuomeniškas. Tačiau svarbu tai, kad gebėjimai gali būti tas kompleksiškesnis kompetencijos komponentas, kuris lakoniškiau ją apibūdintų (P.Jucevičienė, 2007). R.Laužackas (2005) **socialinius gebėjimus priskiria bendriesiems gebėjimams, arba kompetencijoms.**

Socialiniai gebėjimai gali būti tobulinami kiekvienam studentui keliant tokius tikslus – gebėti aiškiai papasakoti įvykius bendrų interesų menkai vienijamai grupei; gebėti paaiškinti, kaip buvo atliekama užduotis arba sprendžiama kokia nors problema; aktyviai dalyvauti mažos grupelės diskusijose ir reaguoti į kitų dalyvių nuomonę; mokytis drauge (grupėje) atlikti užduotis, išklausančias, padrašinantis vienas kitą, skatinantis sutarti tarpusavyje. Rašydamas apie būsimų specialistų studijas Cawley (1989) išskyrė socialinius gebėjimus ir informacines technologijas: „konsultanto ir užsakovo pristatymai – puiki proga užmegzti vaisingas diskusijas ir tinkamai atsilipti į studentų mokymąsi“ (1989, p.92). „Užsiėmimai, per kuriuos buvo pristatomi darbai žodžiu, tapo reikšmingomis mokymosi formomis: ne kartą konsultantų grupės pateiktą ne teisingą pasiūlymą užginčydavo užsakovai, o jei jiems tai nepavykdavo, žodį perimdavo konsultantas, ir kilusiose diskusijose klausimas būdavo išsprendžiamas (Cawley, 1989, p.91).

Socialinių gebėjimų ugdymo prielaidos

Anot P.Ramsden (2000) įprasta manyti, kad darbdaviai labai kritiškai vertina į darbą priimtus kolegijų absolventus ir kad, jų požiūriu, aukštojo mokslo „nereikia“ darbo pasaulyje, tačiau, ištyrus tikrąsias jų pažiūras, nepavyko prieiti prie tokių paprastų išvadų. Tiesą sakant, darbdavių požiūriai į absolventų parengimo kokybę aukštojoje mokykloje labai skiriasi. Didelėje Kogano (1985) studijoje apie lūkesčius, teigiama, kad universiteto absolventai nesuvokia rinkos ir joje veikiančių jėgų. Taip pat Brennanas ir McGeevoras (1988) nustatė, kad patys absolventai kritikuoja aukštąjį išsilavinimą, kai labiau pabrėžiamas individualus darbas, o ne bendradarbiavimas ir komandinis darbas.

P.Ramsden (2000) pristato idėją: dažnai studentų mokymosi rezultatai, kuriuos *idealiai* norėtų pasiekti dėstytojai ir studentai, nesutampa su tuo, ko studentai išmoka iš *tikrųjų*. Kiekvienas aukštosios mokyklos dėstytojas nori, kad studentai suprastų pagrindines jo dėstomo dalyko sąvokas, su jomis susijusius faktus bei procedūras, tačiau daugeliui studentų to padaryti nepavyksta. Taigi daug studentų, paklausus jų nesudėtingo, tačiau nekasdieninio dalyko nepajėgia parodyti, jog suvokė, ką išmoko, nemoka aiškiai reikšti savo minties ar nuomonės.

Pastaraisiais metais atlikus daugelį tyrimų, paaiškėjo, kad:

- „daugelis studentų yra gerai įvaldę įprastus sudėtingus mokslo, matematikos ir humanitarinių mokslų įgūdžius, tarp jų ir problemų sprendimo algoritmus;
- daugelis studentų įsisavino milžiniškos apimties išsamias žinias, tarp jų ir konkrečiam dalykui būdingą terminologiją;
- daugelis studentų pareikalavus sugeba atgaminti daug faktinės informacijos;
- daugelis studentų sugeba išlaikyti egzaminus;
- tačiau daug studentų, paklausus jų nesudėtingo, tačiau nekasdieniško dalyko, skirto patikrinti, kaip jie suprato įsisavintas žinias, *nepajėgia* parodyti, jog suvokė, ką išmokė. Jie neteisingai formuluoja svarbias sąvokas; dažnai miglotai suvokia, kaip dirba jų profesijos ekspertai ir kaip jie atsiskaito už savo darbą; dažnai nesugeba pritaikyti turimų žinių naujoms problemoms spręsti; neturi adekvačių bendradarbiavimo įgūdžių sprendžiant problemas. Konceptualūs pasikeitimai yra „palyginti reti, netvirti ir labai priklauso nuo konteksto“ (Dahlgren, 1984, p. 33).

Apskritai, tyrimai rodo, kad studentai, bent jau trumpą laiko tarpą, išsaugo milžiniškus kiekius informacijos. Antra vertus, daugelis jų netrukus didžiąją jos dalį pamiršta (Saunders, 1980), ir neatrodo, kad labai tinkamai pasinaudotų tuo, ką gerai prisimena. Jie patiria daug paviršutiniškų pasikeitimų, pavyzdžiui, įvaldo profesinį žargoną, tačiau veikloje ir toliau vadovaujasi naiviomis ir klaidingomis koncepcijomis. Ne gana to, daugelis studentų nesuvokia, ko nežino: jie nėra išsiugdę savikritiškumo studijuojamo dalyko kontekste.

Studentai ir neseniai pradėję dirbti skundžiasi nepajėgia adekvačiai bendrauti su klientais bei viršininkais. Atliktų išsamių profesijos studentų tyrimų (Williams, 1988) rezultatai buvo panašūs. Tyrimai parodė, jog tiek aukštosios mokyklos absolventai, tiek studentai jautėsi nepakankamai sąmoningi ir pasitikintys savimi, jie nesugebėjo gerai suprasti kitų žmonių ir jų motyvų; net baigę profesinius mokslus, jie nebuvo įgiję pakankamų vadybos, komandinio darbo ir gamybinių santykių įgūdžių.

Didelėje Kogano (1985) studijoje darbdavių nuomonė esą absolventai nesuvokia rinkos ir joje veikiančių jėgų. Tačiau dauguma darbdavių buvo linkę manyti, jog aukštasis išsilavinimas pagerino bendruosius darbuotojų gebėjimus. Jie tikėjo, kad aukštosios mokyklos padidino būsimų darbuotojų ne tik akademinis gebėjimus, bet ir subrandino asmenines savybes.

Gausi tyrimų medžiaga patvirtino, jog darbo rinkoje būtų pageidautinos tokios universitetų absolventų charakteristikos (pagal svarbą) (E. Dunne 1999):

- Gebėjimas mąstyti ir savarankiškai daryti sprendimus,
- Komunikacija (gebėjimas rašyti ir kalbėti),
- Praktinės profesijos žinios,
- Teorinės profesijos žinios,
- Bendradarbiavimo ir darbo komandoje įgūdžiai,

- Elgesio asmeninėje ir verslo aplinkoje tobulinimas,
- Noras kuo daugiau sužinoti apie darbą ir karjeros galimybes,
- Bendrųjų akademinį dalykų žinios,
- Siekimas įgyti patirties darbo vietoje ir t.t.

Buvo atliktas tyrimas Kauno kolegijos kraštotvarkos fakultete apklausiant trečio kurso studentus, pagrindinis tikslas buvo nustatyti, kaip parengti studentus produktyviai ekonominei visuomenei, profesinei karjerai, todėl paprašyta studentų atsakyti į klausimą: „Kokius darbo rinkai būtinus gebėjimus Jūs išsiugdote aukštojoje mokykloje? (išvadinkite pagal svarbą nuo 1 iki 9)“. Pateikiame reitingus.

1 lentelė. Kauno kolegijos studentų charakteristikos pagal svarbą

Charakteristikos	Darbdavių nuomonė (E.Dunne, 1999) (reitingas)	Studentų (reitingas)
Gebėjimas mąstyti ir savarankiškai daryti sprendimus	1	1
Komunikacija (gebėjimas rašyti ir kalbėti)	2	5
Praktinės profesijos žinios	3	4
Teorinės profesijos žinios	4	2
Bendradarbiavimo ir darbo komandoje įgūdžiai	5	6
Elgesio asmeninėje ir verslo aplinkoje tobulinimas	6	9
Noras kuo daugiau sužinoti apie darbą ir karjeros galimybes	7	7
Bendrųjų akademinį dalykų žinios	8	3
Siekimas įgyti patirties darbo vietoje	9	8

Taigi tyrimas nustatė, kad aiškiai išreikšta skirtinga aukštosios mokyklos ir darbo rinkos pozicija gebėjimų atžvilgiu. Akivaizdu, jog kai kurie prioritetai išsiskyrė - praktinio darbo aplinka teikia didelę reikšmę bendrauti, gebėjimui greitai mokytis, dirbti komandoje, priimti sprendimus, pritaikyti turimas žinias naujoje aplinkoje, dirbti nekontroliuojamiems, tuo tarpu studentai daugiau susitelkė ties teorinių žinių perteikimu, naujų technologijų pritaikymu, gebėjimo mąstyti, ugdymui ir t.t.

Buvo išskirta kategorija „socialinių gebėjimų ugdymas“ bei keturios *subkategorijos*: „*poreikis ugdyti socialinius gebėjimus*“, „*metodai, būdai ugdantys socialinius gebėjimus*“, „*padedą realizuoti socialinių gebėjimų ugdymą*“, „*trukdo realizuoti socialinių gebėjimų ugdymą*“.

Norint nustatyti kokius socialinius gebėjimus ugdo kolegija, buvo suformuluota klausimas studentams ar yra „*poreikis ugdyti socialinius gebėjimus*“. Atsakant daugelis apklaustų studentų teigia, kad socialiniai gebėjimai būtini ugdyti visų užsiėmimų metu, tačiau jie yra ugdomi ne per visas paskaitas, tai patvirtina jų mintys: „...*viešasis kalbėjimas, mokėjimas išklausti kito nuomonę, aiškiai išsakyti savąj... šie gebėjimai ugdomi dažnai seminarų ir savarankiškų darbų pristatymo metu...*“, „*viešasis kalbėjimas, komunikavimas, bendradarbiavimas ir darbas grupėse vienas iš svarbiausių, jie ugdomi tik socialinės psichologijos, etikos ir filosofijos užsiėmimuose...*“, „...*gebėjimams kritiškai mąstyti, krizinių situacijų valdymui skiriama pakankamai mažai dėmesio...*“, „...*vertingiausia būtų, kad visi socialiniai gebėjimai būtų paliesti užsiėmimų metu visus tuos metus kai studijuoji...*“.

Siekiant įgyvendinti šiuolaikinius mokymo ir mokymosi tikslus, svarbu sukurti palankią mokymosi aplinką, kurioje besimokantieji galėtų aktyviai veikti kartu su kitais, nes interaktyvi sąveika veda į žinių apdorojimo ir įsisavinimo procesą, kurio metu kuriamos naujos kompetencijos ir įgūdžiai. Todėl buvo pateiktas klausimas: **Kokiais mokymo metodais, būdais auditorinių užsiėmimų metu ugdomi socialiniai gebėjimai?** Studentai teigia, kad dažniausiai naudojami šie mokymo metodai bei būdai: „*projektų pristatymas, bendros diskusijos, tačiau jų ženkliai per mažai*“, „*darbas komandose, viešasis pristatymas, pratybos*“, „*kartais sudaromos darbo grupės, šiek tiek dažniau būna viešasis kalbėjimas*“, „*kursinių darbų, ar kitų semestro darbų pristatymai prieš auditoriją, gynimai žodžiu*“, „*situacijų analizė – per tris bakalauro metus nei karto nieko panašaus nebuvo, tad nežinau ar veiksminga...*“.

Mokymo metu kiekvienu analizės atveju studentui turėtų tekti gamybos vadovo vaidmuo, o su juo ir visa atsakomybė nustatyti ir įgyvendinti įmonei palankiausią sprendimą, suburti komandą ir jai vadovauti bei aprūpinti reikiama informacija ir materialiais ištekliais. Gebėti šia problemą vystyti ir nagrinėti pirmiausiai grupės lygmenyje, o po to aptarti su dėstytoju.

Į klausimą „**Kas padeda ar trukdo realizuoti socialinius gebėjimus?**“, studentai atsakė, kad: „...*viešam kalbėjimui turi būti skiriama daugiau dėmesio, ir ypač skiriama dėmesys socialiniams gebėjimams, o ne tik darbų pristatymui, pvz. kursinio pristatymui...*“, „...*dėstytojų senamadiškas mąstymas...*“, „...*paprasciausiai tingėjimas ir motyvacijos stoka (studentų ir kai kurių dėstytojų), ...per mažai vyksta seminarų, diskusijų ir kita, taip pat pačių studentų neigiamas nusiteikimas. Galėtų dėstytojai atsakingiau ir įdomiau išdėstyti medžiagą, naudoti daugiau IKT bei motyvuoti studentus...*“ „...*ne visi*

dėstytojai naudojami moodle sistema, tai apsunkina darbą. Kartais atrodo, kad IT sukurtos nežinia kam...“. Taigi efektyvų mokymąsi lemia besimokančiųjų saviugdų pradai, gebėjimas išreikšti save kaip asmenybę. Kita vertus, efektyvų mokymąsi lemia besimokančiojo aktyvumas, gebėjimas mokytis pritaikant savo patirtį.

Išvados

1. Siekiant, kad aukštųjų mokyklų absolventai būtų patrauklesni ir prisitaikę darbo rinkos poreikiams, vertėtų paskaitų metu daugiau dėmesio skirti socialinių gebėjimų ugdymui.

2. Dėstytojai, gamybininkai ir verslininkai sutaria, kad būtinas mokymasis bendradarbiaujant, tarpusavio ryšių stiprinimas, pritaikant aktyviuosius mokymo metodus. Dar kol kas Kauno kolegijoje per silpnai vyksta paskaitų, seminarų ir diskusijų kaita, mažai taiko komandinį darbą.

3. Turėtų vyrauti strateginė pusiausvyra tarp akademinio pasiruošimo, profesinio bei praktinio pasirengimo ir savarankiško mokymosi, ugdant problemų sprendimo, kritinio mąstymo, sprendimų priėmimo, atsakomybės, bendradarbiavimo, komunikacijos, darbo grupėse, lyderiavimo, turi būti sietinos su mokymo ir turinio dėstytojų metodika.

Literatūros sąrašas

- [1] Bendrojo išsilavinimo standartai. Vilnius: Leidybos centras, (1997).
- [2] Cawley P. „The introduction of e problem-based optikon into a conventional engineering degree course“, studies in Higher Education, (1989).
- [3] Černius V.J., Organizacija. Grupė. Individas. Kaunas: Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras, (2007).
- [4] Dunne E. et al., The Learning Society. International Perspectives on Core Skills in Higher Education. London: Kogan Page, (1999).
- [5] Jovaiša L., Pedagogikos terminai. Kaunas, (1993).
- [6] Jucevičienė P., Besimokantis miestas. Monografija. Kaunas: Technologija (2007).
- [7] Kaminskienė L., Verslo ir mokslo sąveika kaip prielaida aukštojo mokslo vystymui ir integracijai į Europos akademinę erdvę. Bendrųjų kompetencijų vaidmuo. Kaunas: VDU, (2007).
- [8] Kogan M., „The „Expectations of Higher Education“ Project“, in D.Jaques and J.T.T.Richardson (eds) The Future for Higher Education, Guilford: SRHE & NFER-NELSON, (1985).
- [9] Laužackas R., Profesinio rengimo terminų aiškinamasis žodynas. Kaunas: VDU, (2005).
- [10] Mokymosi visą gyvenimą memorandumas. Europos bendrijų komisija. Vilnius: Logotipas, (2001).
- [11] Ramsden P., Kaip mokytis aukštojoje mokykloje. Vilnius: „Aidai“, (2000).
- [12] Saunders P., „The Lasting effects of introductory economics courses“, Journal of Economic Education 12, (1980).
- [13] Williams B., Review of the Discipline of Engineering, Canberra: Australian Government Publishing Service, (1988).

Diana Kizienė, Janina Morkūnienė, Milda Ilčiukienė

Prerequisites of the development of social abilities acquired by Kaunas College Landscape faculty specialists

Summary

In this article the problem of including of social abilities into the traditional process of education satisfies the interaction between professional students and business is analyzed, also it is discussed what position the colleges and labor market have taken towards the social abilities. The object of the research: the background of the training of social abilities during professional studies at the Kaunas College. Social abilities are understood as managing conflict situations, efficiency of the motivational system, active listening of different opinions, ability to argue, take decisions and effectively deal with problems. The research took place at Kaunas College; the questionnaire was given to the students of the 3rd course.